

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

تلخیص پژوهشی؛

فرش ماشینی ایران؛ صنعتی ارز آور و اشتغالزا

فرآورده های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: محمود نانکلی

۲	مقدمه
۲	بیان مسئله
۲	تعریف کفپوش نساجی
۳	وضعیت تولید انواع موکت در ایران
۳	تاریخچه صنعت فرش ماشینی در اروپا
۴	تاریخچه فرش ماشینی در ایران
۴	- پیش از انقلاب
۵	- پس از انقلاب
۷	وضعیت تولید فرش ماشینی در ایران
۷	بررسی وضعیت صادرات ۵ ساله فرش ماشینی
۱۱	ضرورت صادرات فرش ماشینی
۱۱	جمع بندی

مقدمه

تا سال ۱۹۷۹ استفاده از فرش به عنوان کفپوش فضاها، به اندازه‌ی امروز مورد استقبال نبود و رواج آن چنانی نداشت. بعد از این سال، فرش دستباف و ماشینی راه خود را به بازارهای صادراتی کشور باز کرد و در دسته‌ی اقلام صادراتی قرار گرفت. پیش از انجام تحریم‌ها، آمریکا یکی از کشورهای بود که در ردیف بزرگترین واردکننده‌های فرش قرار داشت اما در سال‌های اخیر به‌خاطر تحریم‌ها، این کشور از فهرست صادرات فرش ماشینی حذف شده است اما همچنان برخی از کشورهای اروپایی خواهان صادرات فرش ماشینی ایران هستند و صادرات به این کشورها در راستای کمک به چرخه‌ی اقتصادی کشور، انجام می‌شود. آمارهای گمرک و روش‌های صادرات فرش ماشینی و موکت در این سال‌ها حکایت از توجه بسیاری از شرکت‌ها به این کالا است به طوری که صادرات فرش ماشینی و موکت ایران توانسته در جایگاه پنجم کشورهای صادرکننده فرش ماشینی و موکت قرار گیرد.

بیان مسئله

فرش ماشینی یکی از مهمترین و قدرتمندترین بخش‌های صنعت نساجی ایران است که به ویژه در چند سال گذشته توانسته فاصله خود با سایر بخش‌های صنعت نساجی را زیادتر کرده و خود را در رتبه اول کالای صادراتی نساجی قرار دهد. طبق آمارهای موجود متوسط صادرات نزدیک به ۴۰۰ میلیون دلار فرش ماشینی در سال؛ ایران را بعد از کشورهای چین، ترکیه، هند و بلژیک در رده پنجم بزرگترین صادرکنندگان فرش ماشینی در جهان قرار داده است. اما اینکه آیا رتبه پنجم در صادرات فرش ماشینی در جهان برای صنعت فرش ماشینی ما با توجه به ظرفیت‌ها و توانایی‌های در حوزه طراحی، نقشه، مواد اولیه و... بیانگر جایگاه واقعی ایران در بین بزرگان این صنعت است یا خیر؟ سؤالی است که در این گزارش تلاش شده است تا به استناد گزارش «بررسی صنعت نساجی ایران»^۱ کارگروه پایش انجمن صنایع نساجی ایران بدان پاسخ داده شود.

تعریف کفپوش نساجی

فرش ماشینی یک کفپوش نساجی سه بعدی می‌باشد؛ که از سه دسته نخ تار، پود و خاب تشکیل می‌شود. نخستین هدف از صنعتی کردن بافندگی فرش ماشینی، تولید فرشهایی شبیه فرش دستباف با هزینه کمتر و یا به عبارت دیگر، گسترش بازار فرش از قصرها و کاخهای سلطنتی به داخل خانه‌های مردم به ویژه قشر متوسط و حتی فقیر جامعه بود. کفپوشهای نساجی دسته مهمی از منسوجات تولیدی در جهان و ایران هستند که طیف وسیعی از منسوجات اعم از فرش دستباف گرفته تا گلیم، جاجیم، فرش ماشینی و موکتها را شامل می‌شوند. به‌طور کلی به کفپوشی که سطح آن از مواد نساجی تشکیل شده باشد، کفپوش نساجی گفته می‌شود. با گسترش جوامع اجتماعی و افزایش تقاضا، نیاز بشر به انواع کفپوش‌ها روز به روز افزایش یافته است به‌طوری‌که امروزه دیگر استفاده از کفپوش‌های سنتی و غیرماشینی جوابگوی تقاضای بازار نیست و استفاده از کفپوش‌های ماشینی نظیر انواع موکت، فرش ماشینی، گلیم فرش و... به سرعت در حال افزایش می‌باشد.

^۱ - این طرح با همکاری مادی و معنوی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران به انجام رسیده است. همچنین برای گردآوری آمار مربوطه از مراجع ذیصلاح از جمله دفتر تخصصی صنایع نساجی، پوشاک و سلولزی و دفتر طرح و برنامه وزارت صمت، گمرک، بانک مرکزی، مرکز ملی آمار ایران، اتاق اصناف تهران و انجمنها و تشکلهای مرتبط با صنعت نساجی و پوشاک از جمله انجمنهای صنفی و کارفرمایی نساجی سایر استانها (استانهای اصفهان، یزد، مازندران، گیلان و آذربایجان شرقی) و همچنین اتحادیه‌های تولیدکنندگان و فروشندگان کالای کشیاف و اتحادیه تولیدکنندگان و صادرکنندگان پوشاک انجام شده است. <https://chambertrust.ir>

وضعیت تولید انواع موکت در ایران

مطابق با آخرین پروانه‌های بهره برداری صادره از سوی وزارت صمت، ۴۱ واحد دارای پروانه بهره برداری با زمینه فعالیت تولید انواع موکت در کشور وجود دارد که از این تعداد ۳۱ واحد تولیدکننده موکت نمدی با ظرفیت تولید سالانه ۲۰۷ میلیون مترمربع فعالیت دارند. از مجموع ۲۰۷ میلیون متر مربع ظرفیت اسمی واحدهای فعال تولیدکننده موکت، ۱۲۰.۷ میلیون متر مربع انواع موکت نمدی و ظرفیت اسمی ۸۶ میلیون متر مربع برای موکت تافتینگ در کشور وجود دارد. طبق محاسبات کمیته پایش انجمن صنایع نساجی ایران ظرفیت تولید عملی انواع موکت در کشور ۲ برابر ظرفیت تولید اسمی آنها بوده که در صورت تقاضا قابلیت عرضه به بازار را داشته و علاوه بر تأمین کل نیاز کشور، در صورت تأمین کافی مواد اولیه و رفع موانع صادراتی امکان صادرات این محصولات به سایر نقاط جهان نیز وجود دارد.

تاریخچه صنعت فرش ماشینی در اروپا

زادگاه و خاستگاه فرش دستباف کشورهای شرقی به ویژه ایران بوده است. در این کشورها در طی بیش از ۲۰۰۰ سال، تلاش چندانی برای یافتن روش‌های جدید تولید قالی و یا ماشینی کردن آن صورت نگرفته است. قالی دستباف تقریباً با همان روش ابتدایی خود تولید شد و حتی در حال حاضر نیز تقریباً به همان سبک بافته می‌شود. البته این به آن معنا نیست که در قالی‌های دستباف نوآوری وجود نداشته است. برعکس، در کشورهایی مانند ایران بر جنبه‌های هنری و نوآوری طرح و نقشه تأکید زیادی شده است. تأثیر دادن عقاید فرهنگی و مذهبی در قالی‌های ایرانی، مخصوصاً بافته‌های پس از اسلام نشان از نوعی بالندگی در فرش دستباف ایران است. همچنین در زمینه‌های کالبدی چون فیزیک و مواد اولیه قالی دستباف، نوآوری‌هایی در طول تاریخ به چشم می‌خورد، لیکن روش تولید فرش به جز در برخی اصلاحات اندک، تقریباً دست نخورده باقی مانده است. در مقابل در اروپا و به ویژه در کشورهای فرانسه و انگلستان تلاش‌های فراوانی برای ابداع روش‌های جدید تولید فرش دستباف و افزایش سرعت تولید انجام شد، که نتیجه این تلاش‌ها منجر به پیدایش ماشین‌آلات و روش‌های پیشرفته صنعتی برای تولید فرش ماشینی طی ۲۰۰ سال گذشته شده است.

با وقوع انقلاب صنعتی و پیدایش نیروی بخار در سال ۱۸۷۵، اولین صنعتی که از نیروی بخار به عنوان نیروی محرکه استفاده کرد، صنعت نساجی بود و اولین موتورهای اختراعی در کارخانه ریسندگی پنبه‌ای در بریتانیا نصب شد. با موفقیت آمیز بودن عملکرد موتورهای بخار در صنعت نساجی، به تدریج سایر صنایع نیز استفاده از این موتورها را آغاز نمودند. ۵۳ سال پس از آن، یک ماشین بافندگی فرش دارای نیروی بخار ساخته شد. دستگاه‌های اولیه بافندگی فرش ماشینی که از نیروی بخار استفاده می‌کردند، ابتدا در آمریکا ساخته شدند. هر چند این ماشین‌آلات اولین بار به طور وسیع در صنعت فرش‌بافی بریتانیا به کار برده شد. در واقع، تجارت فرش از طریق اقیانوس اطلس، کارآفرینان و مخترعین هر دو سو را به تحرک واداشت و جنب و جوش افکار و ایده‌ها بین دو کشور انگلستان و آمریکا سبب رشد جهانی فرش ماشینی در هر دو زمینه فنی و تجاری شد. همزمان، استفاده از نیروی بخار در راه آهن باعث شد تا به عنوان یک ابزار، تولید و تجارت فرش ماشینی آسان‌تر شود.

تاریخچه فرش ماشینی در ایران

سابقه ۵۰ ساله صنعت فرش ماشینی ایران در مقایسه با پیشینه صنعت نساجی کشور، نشان می‌دهد که این صنعت جوان بوده و عمر طولانی در ایران ندارد. اولین زمزمه‌های تولید فرش ماشینی در ایران، در دهه ۴۰ هجری شمسی مطرح شد. طرح راه‌اندازی این صنعت در کشور، به یکی از مناقشه برانگیزترین بحث‌های تاریخ صنعت ایران بدل شد. در آن برهه زمانی، نظرات عموم کارشناسان مبتنی بر این تفکر بود که باید به شدت با ماشینی شدن تولید فرش در ایران، که نتیجه‌ای جز نابودی هنر-صنعت فرش دستباف کشور نخواهد داشت، مخالفت کرد. اشتغال تعداد زیادی از نیروی کار در این هنر-صنعت، درآمد صادراتی قابل توجه و شهرت جهانی فرش دستباف ایران، از جمله مواردی بود که سبب شد تا از سرمایه‌گذاری در صنعت فرش ماشینی ایران جلوگیری شود. این اختلاف نظر تا آنجا شدت یافت که در مکاتبات وزرای اقتصاد و کار با نخست وزیر وقت نیز به آن پرداخته شد و حتی برای حل اختلاف نظرها، پای دربار نیز به این ماجرا باز شد. نتیجه فشارهای سنگین داخلی و مناقشات اداری تصویب قانونی در مقطعی از زمان شد که بر اساس آن در صورت کشف کارخانه قالیبافی ماشینی، کلیه ماشین آلات و تجهیزات مربوطه، توقیف، معدوم و متخلف به جرمه نقدی یا حبس محکوم خواهد شد.

همچنین به موجب این قانون، مجازات‌هایی برای سفارش دهندگان، خریداران و توزیع کنندگان در نظر گرفته شده بود. بنابراین، به نظر می‌رسد مهمترین علت عدم تولید فرش ماشینی در ایران، ممنوعیت تولید صنعتی این کالا به دلیل حمایت از فرش دستباف بوده است. اما پس از گذشت چند سال شرایط به گونه دیگری رقم خورد.

- پیش از انقلاب

تقریباً از سال ۱۳۵۱؛ شرکت مخمل و ابریشم کاشان با وارد کردن ۶ دستگاه ماشین بافندگی به تولید نوعی فرش ماشینی اقدام کرد. در همین سال گروه صنعتی بهشهر نیز برای تولید ۱۰ میلیون متر مربع فرش ماشینی با کشور بلژیک قرارداد امضا و موفق به اخذ مجوز تولید این محصول در ایران شد.

در سال ۱۳۵۲، شرکت صنایع کاشان تولید انبوه فرش ماشینی با نام تجاری «فرش راوند» را آغاز کرد. فرش‌های ماشینی این کارخانه، از نوع ۳۵۰ شانه با تراکم طولی ۹۰۰ بود. این فرش، از نظر تعداد گره، مشابه فرش دستباف ۲۸ رج کاشان بود که به طور عمده در آن زمان در کاشان بافته می‌شد و فرشی با تراکم متوسط به حساب می‌آمد.

در سال ۱۳۵۴، همزمان دو واحد تولیدی فرش ماشینی به نام‌های «فرش پارس» و «فرش گیلان» با واردات ماشین آلات از آلمان شرقی در شهر صنعتی قزوین و رشت آغاز به کار کردند. تا قبل از انقلاب اسلامی ایران، در مجموع ۱۴ واحد تولید فرش ماشینی به نام‌های مختلف در استان‌های گیلان، مازندران، البرز، اصفهان، فارس، یزد، خراسان رضوی در ایران تاسیس شدند. پس از انقلاب، ۸ واحد از این مجموعه جزو صنایع ملی شد و ۶ واحد، خصوصی باقی ماند.

به دلیل قیمت مناسب فرش‌های ماشینی تولید شده در ۱۰ سال اول آغاز فعالیت این صنعت در ایران و اشتیاق داخلی برای خرید این کالا در آن زمان، تمامی تولیدات در داخل به فروش می‌رفت و هیچ صادراتی در این زمینه وجود نداشت. عطش بازار مصرف داخل آن چنان زیاد بود که در مقاطعی از تاریخ مانند اواخر دهه ۵۰ و اوایل دهه ۶۰ هجری شمسی، حواله‌های پیش فروش فرش ماشینی بین عامه مردم به ویژه کسانی که درصدد تهیه جهیزیه بودند و توان خرید فرش دستباف نداشتند، دست به دست و یا خرید و فروش می‌شد.

- پس از انقلاب

پس از انقلاب، وزارت صنایع با تصور این که از فرش دستباف حمایت می‌کند، اجازه تأسیس واحدهای جدید تولید فرش ماشینی را صادر نکرد و تنها دو واحد یعنی «نخستین کردستان» و «فرش دلیجان» موفق به اخذ مجوز تأسیس و تولید شدند.

پس از پایان جنگ یعنی اواخر دهه ۶۰ هجری شمسی، وزارت صنایع وقت با چرخشی آشکار، سیاست صدور نسبتاً آسان مجوز واحدهای تولید فرش ماشینی را در پی گرفت. این آغازی بر رشد قارچ گونه شرکت‌های کوچک تولید فرش ماشینی در شهرهایی مانند کاشان، آران و بیدگل، اصفهان، مشهد، یزد، دلیجان و... شد. سهولت در اعطای مجوز تأسیس، شرایط اقتصادی پس از جنگ، نرخ بالای رشد جمعیت کشور و به تبع آن وجود نیروی انسانی جوان و فعال، تکنولوژی پایین ماشین آلات خط تولید و امکان بومی سازی آنها و نهایتاً بازار فروش بسیار عالی، جملگی باعث رشد شتابان این کارخانجات نوپای فرش ماشینی در دهه ۷۰ شمسی شد.

فروش بالای کارخانجات فرش ماشینی در آن بازه زمانی با سودهای کلان و باورنکردنی همراه بود. گواه این مطلب آن که در نیمه اول دهه ۷۰ شمسی نرخ بازدهی سرمایه کل در بسیاری از همین کارخانجات فرش ماشینی کمتر از یکسال (حدود ۱۰ ماه) بود، که تصور چنین نرخ تقریباً در هیچ صنعتی در ایران و حتی جهان ممکن نبود. همین جاذبه بالا، باعث شد تا تعداد جوازهای تأسیس کارخانه فرش ماشینی صادره در دهه ۷۰ هجری شمسی به بیش از صدها مورد برسد. در نیمه دوم همین دهه بود که صادرات غیررسمی و سپس رسمی به کشورهای همسایه از جمله افغانستان، پاکستان و عراق آغاز شد. عمده فرش‌های صادراتی به این سه کشور، فرش‌های ارزان قیمت مناسب بازارهای داخلی آنها مانند فرش‌های ۳۵۰ شانه و یا ۴۴۰ شانه مخلوط اکریلیک و پلی پروپیلن بود.

با افزایش تعداد کارخانجات فرش ماشینی در دو شهرستان کاشان و آران و بیدگل این منطقه به قطب تولید فرش ماشینی ایران تبدیل شد. تعداد کارخانجات در شهرک‌های صنعتی این دو شهر به حدود ۸۵۰ واحد تولیدی و در مقطعی از زمان تعداد ماشین‌های بافندگی فرش در حال کار، به ۱۳۰۰ ماشین رسید. البته با ورود ماشین آلات جدید و ارتقای سطح تکنولوژی، بسیاری از کارخانجات کوچک قدرت رقابت خود را از دست داده و از گردونه تولید خارج شدند.

در همان سال‌ها، تعداد کارخانجات فرش ماشینی در شهرهای دیگر نیز روبه افزایش بود لیکن شیب بسیار کندتری نسبت به منطقه کاشان و آران و بیدگل داشت. تفاوت عمده راه اندازی کارخانجات فرش ماشینی در کاشان با استان‌های دیگر در حجم کوچک سرمایه گذاری، تعداد ماشین‌های بافندگی هر کارخانه، تکنولوژی

ماشین‌آلات و در نتیجه ظرفیت تولید آنها بود. در حالی که در شهرهایی مانند مشهد، یزد و اصفهان ظرفیت تولید هر کارخانه معادل تولید چند کارخانه در کاشان بود. نمونه‌ای شرکت‌های بزرگ مستقر در سراسر کشور به جز منطقه کاشان و آران و بیدگل عبارتند از: گروه فرش مشهد در استان خراسان رضوی، گروه ستاره کویر یزد در استان یزد، فرش ساوین در استان تهران، شرکت قالی سلیمان در استان اصفهان.

به طور کلی، استان اصفهان با حدود ۷۵ درصد ظرفیت تولید فرش ماشینی کشور، رتبه نخست و پس از آن استان‌های یزد، خراسان رضوی، مرکزی، تهران، آذربایجان غربی، مازندران و ... قرار داشتند. با گذشت زمان، ارتقای تکنولوژیکی ماشین‌آلات و تخصصی‌تر شدن تولید، به مرور از تعداد کارخانجات در سایر استان‌ها کاسته شد. در نقطه مقابل؛ با توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز این صنعت، افزایش حجم سرمایه‌گذاری‌ها و ورود مدرن‌ترین ماشین‌های بافندگی و ریسندگی روز دنیا به منطقه کاشان و آران و بیدگل، رونق صنعت فرش ماشینی این منطقه، روز به روز افزایش یافت تا آنجا که امروزه به یکی از قطب‌های مهم تولید فرش ماشینی جهان تبدیل شده است.

در اوایل دهه ۸۰ هجری شمسی، با ورود ماشین‌های بافندگی راپیری دست دوم از کشورهای خارجی (به ویژه ترکیه) به ایران، موج اول نوسازی ماشین‌های بافندگی فرش و ارتقای سطح تکنولوژی آنها، آغاز شد. همچنین در اواسط این دهه، برخی از شرکت‌های بزرگ‌تر با خرید و راه اندازی ماشین‌آلات مدرن بافندگی فرش، فاصله تکنولوژی تولید خود با سایر رقبا را به طور چشمگیری افزایش دادند. با آغاز ارائه تسهیلات بانکی زود بازده و سایر تسهیلات از منابع بانک‌های دولتی و خصوصی در سال‌های میانی دهه ۸۰ شمسی و به بعد، ارتقای تکنولوژی ماشین‌آلات با سرعت بسیار بالایی رخ داد، که می‌توان آن را موج دوم بازسازی صنعت فرش ماشینی نامگذاری کرد. حجم بسیار بالای سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف صنعت فرش ماشینی و صنایع وابسته (رنگرزی، آهار، ریسندگی، بافندگی، چله پیچی، خدمات الکترونیک، طراحی نقشه و ...) به ویژه در منطقه کاشان و آران و بیدگل، به عنوان قطب صنعت فرش ماشینی ایران، تحول چشمگیری در کیفیت و تنوع محصولات تولیدی و صادرات فرش ماشینی ایران به وجود آورد. این تحولات چنان شتابان صورت گرفت، که معادله اختلاف سطح تکنولوژی کارخانجات فرش ماشینی کاشان و آران و بیدگل با سایر استان‌ها، بر عکس شد. به گونه‌ای که در حال حاضر، با ورود ماشین‌های بافندگی ۱۲۰۰ شانه، بالاترین سطح تکنولوژی ماشین‌آلات فرش ماشینی جهان، در این منطقه مشغول به کار است. با تلاش صاحبان سختکوش صنعت فرش ماشینی به ویژه در سال‌های تحریم اقتصادی، صادرات فرش ماشینی ایران در سال ۹۹ به حدود ۲۴۷ میلیون دلار رسید، که نویدبخش امکان تحقق هدف نهایی صنعت فرش ماشینی ایران یعنی صادرات یک میلیارد دلاری در افق ۱۴۰۴ کشور می‌باشد.

فرش ماشینی یکی از مهمترین و قدرتمندترین بخش‌های صنعت نساجی ایران است که به ویژه در چند سال گذشته توانسته فاصله خود با سایر بخش‌های صنعت نساجی زیاده‌تر کرده و خود را در رتبه اول کالای صادراتی نساجی قرار دهد. طبق آمارهای موجود به‌طور متوسط سالانه حدود ۴۰۰ میلیون دلار صادرات فرش ماشینی انجام می‌گردد که این حجم صادرات در سال ایران را بعد از کشورهای چین، ترکیه، هند و بلژیک در رده پنجم بزرگترین صادرکنندگان فرش ماشینی در جهان قرار داده است. با توجه به ظرفیت‌های ایجاد شده و مواد اولیه در صورت حمایت و پشتیبانی صنعت فرش ماشینی و موکت می‌تواند در جایگاه مناسب‌تر قرار گیرد.

وضعیت تولید فرش ماشینی در ایران

براساس پایش واحدهای دارای پروانه بهره برداری فعال در زمینه فرش ماشینی وزارت صنعت، معدن و تجارت؛ میزان تولید عملی سالیانه ۵۵۷ واحد در کشور ۹۳.۷۶۸.۶۲۲ متر مربع است. مجموع ظرفیت پروانه های ۷۹۳ شرکت تولیدکننده فرش ماشینی کشور ۱۲۷.۷۶۸.۶۲۲ مترمربع است.

بررسی وضعیت صادرات ۵ ساله فرش ماشینی

صنعت فرش ایران این ظرفیت را دارد که در بخش کالاهای غیرنفتی ارزآوری خوبی به همراه داشته باشد. از طرفی این صنعت می تواند در امر اشتغالزایی افراد بسیار موثر باشد. همچنین تغییر در سیاست های تجاری که حاصل عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی خواهد بود می تواند گشایش هایی را برای این صنعت به همراه داشته باشد. فرش ماشینی در چند دهه اخیر هم از لحاظ فرش های ماشینی با کیفیت و هم از لحاظ تکنولوژی و خلاقیت پیشرفت های بسیاری داشته به همین دلیل در بخش فروش و صادرات همواره سیر صعودی داشته است. برای افزایش صادرات فرش باید تسهیلات ایجاد شود تا تولیدکنندگان با توانمندی ها و همچنین حضور فیزیکی در نمایشگاه ها و بازارها بتوانند بر افزایش صادرات موثر باشند. اگر شرایط و امکانات بیشتری در زمینه صادرات فرش به وجود آید هر سال حدود ۲۰ درصد افزایش صادرات خواهیم داشت. کشور ترکیه بزرگترین رقیب ایران در صنعت فرش ماشینی محسوب می شود علاوه بر چین، کشورهای عربی، آسیای میانه، عراق، افغانستان، استرالیا، کانادا، سوئد، ژاپن و بعضی کشورهای اروپایی به عنوان بازارهای صادراتی فرش های ماشینی ایران به حساب می آیند. صادرات فرش ماشینی در ایران کمتر از پتانسیل های موجود در این حوزه است زیرا نگاه فعالان این حوزه بیشتر به سمت بازارهای داخلی بوده و محصولات خود را بر اساس نیازها و سلیقه های مناطق ایرانی تولید می کنند؛ اما برای موفقیت در حوزه صادرات فرش باید نگاهی بین المللی داشت و نیازهای بازارهای هدف را مد نظر قرار داد. از مشکلات صادرات فرش ماشینی نزدیک تر شدن آن به فرش دستباف است در حالی که مصرف کنندگان و بازارهای هدف این دو محصول با یک دیگر فرق دارند و با سلیق مردم در خارج از ایران همخوان نیست. دلیل دیگر عدم آگاهی و آموزش کاربردی مفاهیم صادرات و بازاریابی برای تولیدکنندگان و مدیران صنعت فرش می باشد و تولیدکنندگان این حرفه را از تمرکز بر روی صادرات باز داشته است و رابطه مالی ما با کشورهای دیگر می باشد که بیشتر به شکل صرافی است و همچنین در کشور ما از تولیدکنندگان فرش ماشینی حمایتی نمی شود. شایان ذکر است یکی دیگر از مسئله در حوزه فرش ماشینی شکل گیری رقابت ناسالم میان تولیدکنندگان فرش برای خرید و واردات ماشین آلات جدید دانست زیرا آنها مداوم در پی سفارش دستگاه هایی هستند که فرش هایی با شانه بیشتر تولید کنند. براساس آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران آمار واردات و صادرات انواع کفپوش و فرش ماشینی در طی ۵ سال گذشته از لحاظ ارزش وزنی و دلاری در جداول زیر ارائه شده است.

جدول شماره ۱: میزان واردات وزنی انواع کفپوش و فرش ماشینی طی سال ۹۵ تا ۹۹

کد تعرفه	شرح کالا	وزن (تن)				
		۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
۵۷۰۲	فرش و سایر کفپوش ها از مواد نسجی، بافته شده، منگوله باف یا پرز پاشی نشده، حتی آماده مصرف همچنین گلیم، سوماک، کارامانی و فرش های دستیاف همانند	۱,۵۱۴	۱,۴۳۳	۸۲	۸,۱	۰,۳
۵۷۰۳	فرش و سایر کفپوش ها از مواد نسجی، منگوله باف حتی آماده مصرف	۲۰۲	۱۰۴	۱۳۸	۳۵	---
۵۷۰۴	فرش و سایر کفپوش ها، از نمد یا منگوله بافته نشده یا پرز پاشی نشده حتی آماده مصرف	۵۴	۲۱	۹۹	---	---
۵۷۰۵	سایر فرش ها و کفپوش ها از مواد نسجی حتی آماده مصرف	۸۴۴	۵۸۵	۱۱۶	۳۷	۶۲
مجموع		۲,۶۱۵	۲,۱۴۳	۴۳۷	۸۰	۶۲,۳

معاونت بازرگانی

جدول شماره ۲: میزان صادرات وزنی انواع کفپوش و فرش ماشینی طی سالهای ۹۵ تا ۹۹

کد تعرفه	شرح کالا	وزن (تن)				
		۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
۵۷۰۲	فرش و سایر کفپوش ها از مواد نسجی، بافته شده، منگوله باف یا پرز پاشی نشده، حتی آماده مصرف همچنین گلیم، سوماک، کارامانی و فرش های دستیاف همانند	۳۲,۰۸۱	۳۹,۴۰۱	۵۱,۳۷۴	۵۶,۹۷۳	۶۱,۰۴۶
۵۷۰۳	فرش و سایر کفپوش ها از مواد نسجی، منگوله باف حتی آماده مصرف	۴,۱۱۸	۱,۶۶۷	۱,۱۸۵	۸۸۹	۱۰۹
۵۷۰۴	فرش و سایر کفپوش ها، از نمد یا منگوله بافته نشده یا پرز پاشی نشده حتی آماده مصرف	۲۱,۰۳۷	۲۲,۷۴۵	۲۱,۱۲۸	۲۲,۳۲۶	۲۵,۶۳۹
۵۷۰۵	سایر فرش ها و کفپوش ها از مواد نسجی حتی آماده مصرف	۱,۰۸۳	۳,۰۰۰	۹,۳۹۲	۷,۶۶۳	۹,۰۲۴
مجموع		۵۸,۳۲۱	۶۶,۸۱۵	۸۳,۰۸۰	۸۷,۸۵۳	۹۵,۸۱۹

جدول شماره ۳: میزان واردات (ارزش دلاری) کفپوش و فرش ماشینی طی سالهای ۹۵ تا ۹۹

کد تعرفه	شرح کالا	ارزش (دلار)				
		۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
۵۷۰۲	فرش و سایر کفپوش ها از مواد نسجی، بافته شده، منگوله باف یا پرز پاشی نشده، حتی آماده مصرف همچنین گلیم، سوماک، کارامانی و فرش های دستیاف همانند	۲,۸۷۰,۹۴۴	۲,۹۹۶,۴۷۴	۱,۵۷,۹۷۴	۸,۵۰۴	۷۸۲
۵۷۰۳	فرش و سایر کفپوش ها از مواد نسجی، منگوله باف حتی آماده مصرف	۳۶۱,۰۱۸	۱۹۵,۱۰۰	۲۷۲,۲۸۱	۴۹,۵۴۳	-
۵۷۰۴	فرش و سایر کفپوش ها، از نمد یا منگوله بافته نشده یا پرز پاشی نشده حتی آماده مصرف	۷۷,۲۶۵	۵۶,۱۰۱	۱۴۵,۲۲۱	-	-
۵۷۰۵	سایر فرش ها و کفپوش ها از مواد نسجی حتی آماده مصرف	۱,۰۷۱,۹۱۷	۵۴۱,۵۰۴	۲۸۶,۸۸۳	۱۲۲,۲۲۸	۱۸۸,۹۶۳
مجموع		۴,۳۸۱,۱۴۴	۴,۰۸۹,۱۷۹	۸۶۲,۳۵۹	۱۸۰,۲۷۵	۱۸۹,۷۴۵

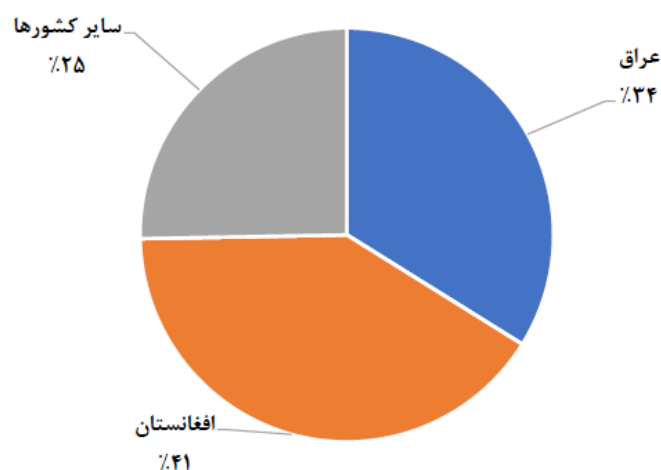
جدول شماره ۴: میزان صادرات (ارزش دلاری) کفپوش و فرش ماشینی طی سالهای ۹۵ تا ۹۹

کد تعرفه	شرح کالا	ارزش (دلار)				
		۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
۵۷۰۲	فرش و سایر کفپوش ها از مواد نسجی، بافته شده، منگوله باف یا پرز پاشی نشده، حتی آماده مصرف همچنین گلیم، سوماک، کارامانی و فرش های دستیاف همانند	۲۵۲,۹۷۷,۴۵۵	۳۳۳,۵۹۶,۳۴۵	۳۷۱,۵۲۸,۴۴۹	۲۵۷,۸۳۷,۷۳۵	۲۰۳,۷۱۴,۸۹۵
۵۷۰۳	فرش و سایر کفپوش ها از مواد نسجی، منگوله باف حتی آماده مصرف	۲۴,۴۰۶,۶۹۰	۳,۸۴۸,۲۸۵	۱,۸۹۴,۴۴۹	۱,۳۳۴,۱۴۳	۱۶۹,۶۵۵
۵۷۰۴	فرش و سایر کفپوش ها، از نمد یا منگوله بافته نشده یا پرز پاشی نشده حتی آماده مصرف	۵۱,۹۲۳,۰۰۷	۵۵,۶۹۲,۲۴۳	۳۲,۶۲۹,۲۵۱	۱۷,۸۰۵,۲۲۹	۱۸,۷۵۴,۶۰۷
۵۷۰۵	سایر فرش ها و کفپوش ها از مواد نسجی حتی آماده مصرف	۳,۴۶۳,۶۱۴	۱۰,۵۵۴,۴۱۳	۳۱,۰۸۷,۷۱۶	۲۳,۰۰۰,۸۶۸	۲۵,۲۳۶,۳۳۷
مجموع		۳۳۲,۷۷۰,۷۶۶	۳۹۳,۶۹۱,۳۸۶	۴۳۷,۱۳۹,۸۶۵	۲۹۹,۹۸۵,۷۹۶	۲۴۷,۸۷۵,۴۹۴

جدول شماره ۵: کشورهای مقصد صادرات فرش ماشینی طی سال ۹۹

کد تعرفه	شرح کالا	کشورهای مقصد به ترتیب میزان در سال ۹۹
۵۷۰۲	فرش و سایر کفپوش ها از مواد نسجی، بافته شده، منگوله باف یا پرز پاشی نشده، حتی آماده مصرف، همچنین گلیم، سوماک، کارامانی و فرش های دستباف همانند	عراق، افغانستان، پاکستان، بلاروس، چین، عمان، امارت متحده عربی، استرالیا، قطر، کویت، ترکمنستان، آلمان، اتریش مالزی، ازبکستان، بحرین، کانادا، جمهوری آذربایجان، انگلستان، فدراسیون روسیه، ترکیه، سوریه، هند، سوئد، لیبی، سوییس، آلبانی، ژاپن، رومانی، اوکراین، موریتانی، آفریقای جنوبی، فنلاند، سنگاپور، اردن، مجارستان، کلمبیا، فرانسه، کره جنوبی، برزیل، دانمارک، تایوان، فیلیپین، تایلند،
۵۷۰۳	فرش و سایر کفپوش ها از مواد نسجی، منگوله باف حتی آماده مصرف	عراق، افغانستان، پاکستان
۵۷۰۴	فرش و سایر کفپوش ها، از نمد یا منگوله بافته نشده یا پرز پاشی نشده حتی آماده مصرف	عراق، افغانستان، عراق، پاکستان، ترکمنستان، هند، آفریقای جنوبی، جمهوری آذربایجان، گرجستان، ارمنستان، ترکیه، عمان، قزاقستان، ازبکستان، اوگاندا، امارات متحده
۵۷۰۵	سایر فرش ها و کفپوش ها از مواد نسجی حتی آماده مصرف	عراق، پاکستان، افغانستان، قزاقستان، ترکمنستان، جمهوری آذربایجان، آلمان، ارمنستان، قطر، امارات متحده، ترکیه، ازبکستان، اتریش، قرقیزستان، عمان، کانادا، استرالیا، انگلستان، بحرین، سوئد، کویت، کنیا

نمودار شماره ۱: سهم بازار صادراتی فرش ماشینی در سال ۱۳۹۹

ضرورت صادرات فرش ماشینی

فرش ایرانی پس از گذشت سال‌ها اکنون دیگر به جایگاهی رسیده که در اکثر نقاط دنیا شناخته شده است. این شناخت از فرش، بازارهای جهانی را به سمت تقاضای گسترده از فرش‌های ماشینی و دست‌باف کشاند. باید گفت که صادرات فرش این‌روزها با وجود تمام تنش‌ها و رکوردهایی که در آن رخ داده است همچنان بخشی از پیشرفت و چرخه‌ی اقتصاد ایران را به‌عهده دارد. این امر به معنی آن است که شما می‌توانید به راحتی در بازارهای جهانی محصول خود را بفروشید و مشتریان خود را پیدا کنید و حتی می‌توانید روی این مشتریان به عنوان مشتریان ثابت صادراتی فرش حساب کنید. بیش از ۷۰ درصد بازار فرش ماشینی در جهان توسط ایران تولید می‌شود و باقی مانده آن بیشتر توسط کشور ترکیه روانه بازار اروپا می‌گردد. قطعاً صادرات یک تخته فرش در ایران معادل سود چندین بشکه نفت خام است و به همین دلیل است که مسئولان باید بیشتر به این صنعت توجه داشته باشند.

جمع بندی

با مرور کلی وضعیت صنعت فرش ماشینی در کشور به‌سادگی می‌توان دریافت در این صنعت تاکنون سرمایه‌گذاری‌های بسیاری حتی بیش از نیاز کشور و توان صادراتی صورت پذیرفته است؛ که این سرمایه‌گذاری‌ها می‌تواند در سایر صنایع مورد نیاز کشور هدایت شوند. توسعه صنعت فرش ماشینی کشور به جای ایجاد واحدهای بزرگ، عمدتاً به صورت واحدهای کوچک با تعداد ماشین بافندگی بسیار کم شکل گرفته است؛ که نهایتاً باعث کاهش قدرت، منافع تولیدکننده و افزایش قدرت و منافع دلالان و تجار مربوطه شده است. اکثر واحدهای کوچک امکان تولید و تکمیل کامل فرش را ندارند و لذا امور مهندسی صنعتی و کنترل کیفیت لازم قبل اجرا نمی‌باشد. واحدهایی که برخی از امور و کارهای تولیدی خود را در واحدهای دیگران انجام می‌دهند نظارت کامل بر قیمت تمام شده و کنترل کیفیت و سایر مشخصات محصول را به صورت کامل ندارند. واحدهای بسیار کوچک بعضاً به دلیل رهایی از برخی هزینه‌های ضروری و قانونی قیمت تمام شده کمتری نسبت به واحدهای بزرگ و منظم تولیدی که تمام هزینه‌ها را متحمل می‌شوند؛ خواهند داشت. که این مسئله در بازار، مشکلات بسیار برای واحدهای بزرگ ایجاد می‌نماید. لذا پیشنهاد می‌شود واحدهای کوچک سعی نمایند با هم ادغام شده و واحدهای قدرتمندی از نظر خط تولید از ابتدا تا انتها تشکیل دهند که قاعدتاً این کار مشکلاتی در زمینه انتخاب مدیریت به‌وجود خواهد آورد به‌طوری‌که باید تعداد زیادی از واحدها بپذیرند که فقط سهامدار باشند و سمت مدیریت به افراد شایسته‌تر واگذار شود. واحدهای کوچک باید توجه فرمایند که گرچه در ادغام واحدهای کوچک برخی مشاغل ایجاد و اضافه می‌شود ولی بیش از آن، وظایف و مشاغل کاهش می‌یابد. در ادغام، قدرت سرمایه‌گذاری جهت تأمین دستگاه‌های جدید و نوسازی‌ها به مراتب بیشتر می‌شود. دولت می‌تواند با افزایش جوایز صادراتی فرش ماشینی به این صنعت قدرت و جان بیشتری داده و نهایتاً در ادغام واحدهای کوچکتر قدرت و حقوق تولیدکننده بیشتر و سودش نیز بیشتر می‌شود به جای اینکه بیشترین سود به جیب دلالان برود.